

Igor Škamperle

Izzivi globalizacije

Letošnje leto, ki se izteka v jesensko zlato, je posvečeno goram in naj povem, da se že nekaj mesecev srečujem z mislijo, kako bi nekaj napisal o gorah in o izbranih izrazih, ki smo jih pri srečevanju z njimi in njihovim svetom vedno znali ustvarjati, jih estetsko doživljali in dosegali visoke mojstrske ravni. Na vseh področjih, od športa in ljudske kulture do pobožnega doživljanja, botanike in umetnosti. Če smo slovenski ljudje v nečem res med prvimi na svetu, in to konstantno že sto let, je to najbrž prav poznavanje in doživljanje gorskega sveta. Rad bi si ogledal razstavo *Gotika v Alpah* v italijanskem mestu Trento, hkrati pa se sprašujem, ali nismo vsi skupaj, morda pri nas doma še izraziteje kot pri sosedih, vpeti v strukturno mrežo globalne kulture, ki nam s hitrimi ritmi časa, informacijami in obilico razpoložljivih dobrin narekuje vzorce doživljanja sveta in načine njegovega osmišljanja.

Ena ključnih kategorij sodobnega sveta postaja hitrost. Danes, ko imamo – če smo odkriti – vsega v izobilju, radi rečemo: nimam časa. Paul Virilio v knjigi *Hitrost osvoboditve* (ŠOU, zbirka Koda, 1996) pravi, da je hitrost postala najpomembnejša, in navaja tri hitrostne robove: svetlobno hitrost, izstop iz zemeljske težnosti ter ritem 180 do 700 udarcev v minuti, ki spremlja tehno glasbo vse do skrajnega razvlečenega tona.

Virilio, ob njem pa Jean Baudrillard, Francis Fukuyama, Gianni Vattimo, Jacques Derrida, Pierre Bourdieu, Slavoj Žižek in še kdo, so avtorji, ki skušajo s filozofskim in sociološkim pogledom reflektirati in oceniti najsodobnejše družbeno dogajanje v svetu. Gre za čas devetdesetih let in poskus, kako na podlagi implikacij zarisati možne spremembe v človekovi subjektiviteti in njeni zavesti. Prva splošna in laična ocena bi lahko bila, da se je hitrost razvoja tako

povečala, da ga teoretska refleksija ne dohaja. Sociološka analiza in v veliki meri tudi sami umetnostni izrazi ne dohajajo naglice, s katero se spreminja nova tehnologija in njena programska oprema. To je lahko problem. Tehnološki izumi in programi se razvijajo zgolj iz samih sebe, brez možnosti soočanja z miselno teoretsko, etično in estetsko refleksijo, katere glavni prispevek ni le izražanje skepse, odpora ali navdušenja, ampak – na podlagi učinkov, ki jih sproži nova tehnologija – ustvarjanje domišljijških ekvivalentov, s katerimi se odpirajo novi miselni prostori in ponujajo možnosti presojanja in izbiranja, kar je nujno za sleherni biološki in kulturni razvoj.

Sodobni tehnološki razvoj, ki usmerja globalizacijo, v glavnem poteka brez kritike in tudi brez prave apologije, zato se zdi, da poteka brez argumentiranih pravil. Pa tudi brez prave alternative. Že sama ideja o vrednostnem kriteriju, po katerem bi presojali dopustnost ali smiselnost nekaterih izbir, na primer v komunikacijski spletni mreži, pri programski opremi ali na občutljivem področju biologije, genetike in spočetja, je deležna ostrega nasprotovanja. Liberalna demokratska družba se je tako na začetku enaindvajsetega stoletja znašla v zanimivi družbeni paradigmi, ko se brez pripravljenosti, da bi dovolila postaviti vprašanje etične legitimnosti svojega početja, nahaja v stanju udejanjenega spoja tako imenovane šibke misli, slavljenja utilitarnega izkoristka sleherne minute (*carpe diem!*) in močno izraženega solipsizma. Vse rase, vse kulture, vsi narodi, vse vere, vsi izrazi, vse resnice, vsi individualni izbori so relativni, zato lahko vsakdo svoje želje in dobrine sveta poljubno troši. Vsi pa smo del ene in skupne globalne družbe, poenoteni v demokratičnih pravilih, a tudi pri izbiri okusov, estetskih načelih, vrednostnih principih, tolerantnosti, osmislitvi eksistence. Gre za znan paradoks liberalne države, ki dopušča vse nazorske in eksistenčne opcije, vendar ni pripravljena sprejeti stališča, da je tudi sama le ena od možnih relativnih izbir.

Če se bo globalni model uspešno udejanjil in prevladal, lahko pričakujemo, da bosta izginili dve temeljni človekovi izkustvi: doživetje tragičnosti in osebno zaupanje v transcendenco kot radikalno drugost. Ni slučaj, da prej omenjeni avtorji govorijo o "postčloveški" dobi (Fukuyama), o pravi dekonstrukciji realnosti ali ukinitvi realnega sveta in vzpostavitvi novih ontoloških kategorij, kot so virtualni kiber prostor, video infografija, taktilna fiktivna perspektiva, in

celo o novem stvoru, tako imenovanem kiborgu, križancu stroja in organizma (Virilio). Biokompatibilna tehnologija dejansko omogoča vdor v telo in odpira možnost kompleksne transplantacije, s tem pa se posredno postavlja vprašanje radikalnega posega v evolucijo. Dolgoročno lahko pride do ukinitve stare načelne delitve naravnega in umetnega oziroma organskega in anorganskega. Kaj sploh je tako imenovano naravno, pa je že danes vprašanje, na katerega ni enostavno odgovoriti. Strojček, telefonček, splet, video podoba, virtualni glas bodo postali moji prijatelji. Večerna ura v gostilni ali obisk pri znancih bo prežitek starih navad, ki ga ohranjam iz vljudnosti, sicer pa mi jemlje čas. Ukinitev bližnjega neposrednega stika s fizično osebo v korist virtualnega dialoga na razdaljo je ena tipičnih lastnosti novega tehno človeka. Namesto partnerja in njegove fizične bližine imam raje stik z virtualnim oddaljenim bitjem, ki mi s pomočjo nagle komunikacije po mreži sploh ni daleč. Namesto zapletenega psihološkega razmerja s konkretno osebo imam raje fiktivni simulator, v mreži, v kateri sem tudi sam varno reduciran na anonimnega sprejemnika in nezavezujočega potrošnika razpoložljivih dobrin, informacij in želja. Z virtualnim soncem elektromagnetnega valovanja vse prihaja do mene, ne da bi mi bilo treba kam oditi in se soočiti s preizkušnjami potovanja.

Lahko se vprašamo: kaj si ob tem mislita Odisej in Abraham? Sta njuna lika, ki sta bistveno zaznamovala zahodno civilizacijo in o človeku povedala morda največ, kar vemo, še živa v našem spominu? Toda zdi se, da njuna dilema ostaja tudi naša: naj se po vseh mogočih peripetijah in izkušnjah s pomočjo boginje pameti vrnem domov, k svojim, k ženi in sinu? Ali naj kot Abraham odidem v novo, v neznano, toda s poslušom za glas, ki se oglašča v meni, a ni moj in me presega?

Najbolj razvidna razlika sodobnega tehno človeka je v tem, da mu danes ni treba nikamor oditi. Zato je narava njegovih preizkušenj in skušnjav drugačna. Kakšna, težko ocenimo, ker si pravih vprašanj še ne znamo postavljati. Oziroma, kot smo prej rekli, tako sociološka misel kot umetnostni izrazi zaostajajo za hitrostjo programov in kiber tehnologijo. Nova informatika zahteva mirovanje. Če kam grem, denimo na Pokljuko po borovnice, med jesenske jagode na Kras ali celo v knjižnico med stare knjige, sem že nekaj zamudil. Nisem na tekočem z informacijami, ki jih dnevno ponuja medijski splet in nas udomačuje po vsem svetu. Vse

prihaja samo, ne da bi bilo treba kam oditi in potovati. V tem je paradoks novega globalnega kiber človeka: s tem, ko nikamor ne gre, niti v soboto na Črni Kal okusit belega apnenca in novembrskega sonca, je najbolj na tekočem in vključen v dogajanje. Informatika zahteva stanje mirovanja, inertnost, neizkustvenost. Govor o trpljenju, o sanjah, o pravičnosti, o razočaranju in upanju? O lepoti. Ga še poznamo?

Ne smemo biti preostri in vnaprej zavračati izzivov sodobnega časa. Novi družbeni svet bo morda razrešil konflikte in neskladja, ki spremljajo človeško zgodovino, in oblikoval veliko paradigmo, ki bo liberalna, demokratična in odprta za sleherno bitje. Stare delitve, temelječe na narodnem, rasnem, etničnem, konfesionalnem, regionalnem ali političnem kriteriju, ki so povzročile in ponekod še vedno povzročajo gorje, bodo izginile. Ena sama informacijska spletna mreža bo povezovala svet in mogoče bo kjer koli vstopiti vanjo ali izstopiti. Ves svet postaja omnipolis, človek pa končno res pravi kozmopolit, državljan in domačin povsod v svetu. Resda taka globalizacija postopoma ukinja regionalne, s tem pa tudi narodne, kulturne in jezikovne identitete, saj je njen cilj globalna miselna, estetska in etična homogenizacija in horizontalna uravnava družbenega življenja ali livelizacija, seveda ob načelno kadar koli in kjer koli odprtem dostopu do informacijskega spleta. V takšnem okviru je vsakomur zagotovljena individualna svoboda mnenj, resnice, vere, identifikacije, spola in izbira potomcev. Predpostavka sodobnega globalnega modela je, da ves svet, tako narava kot kultura in osebne želje, temelji na splošnem in utilitarnem(!) principu razpoložljivosti. Vse nam je na razpolago, zato da bi uporabili in trošili. Spričo dogodkov v svetu se mi zdi, da zadnje čase vse bolj raste vrednost filozofskega razmisleka, ki ga že nekaj let v svojih delih razvija Ivan Urbančič.

Seveda smo upravičeno kritični do sodobnega trenda, vendar ob tem ne smemo pozabiti, da zahodno zgodovino že stoletja spremljajo utopične želje, ki so bile v temeljnih potezah zelo sorodne sodobni globalizaciji. Vse od Aleksandra Makedonskega in evro-azijske *oikumene*, ki dejansko sicer ni zaživela, a je vendarle vzpostavila stik med Vzhodom in Zahodom, ki se nikoli ni prekinil, do rimskega imperija, srednjeveške christianitas, ko je Evropa z novimi ljudstvi prvič dobila svojo identiteto in se prepoznala v skupni veri, do mesijanskih, irenejskih in utopičnih pričakovanj na začetku novega veka, velikopoteznega kolonializma v osemnajstem

stoletju pa tja do tragičnega dvajsetega stoletja, ko sta temeljsko bratstvo oznanili obe socialistični internacionali in za njima še tretja, ki pa je pretiravala in se zadušila.

Sodobnim pobudam globalizacije se ne smemo čuditi in osebno se iz Združenih držav ne bi norčeval, saj predstavljajo vitalno silo svetovnega globalnega družbenega razmaha. Če bo ta proces uspešen, bo morda celotno človeštvo zaživelo v novi prosperiteti. Nisem tak pesimist kot Slavoj Žižek, ki je v Delovi Sobotni prilogi 13. julija letos pisal, da je ameriški imperij v zatonu. Ali se bo veliki met na pragu enaindvajsetega stoletja izšel, ni mogoče predvideti, vendar mislim, da Zahod ni v zatonu. Vitalen je, pripravljen tvegati in žrtvovati, da bi ohranil nadzor nad svetom. Prav takšen je, kot ga poznamo iz viteških zgodb oziroma kar od začetka naših mitičnih identifikacij. Lanski 11. september je bil v tem pogledu tragičen, a hkrati tudi pravljichen dogodek. Ferdo Delak in naši avantgardisti bi bili nad njim navdušeni. Kot smo bili nezavedno mnogi, ob vsej tragiki in pieteti do nedolžnih žrtev. Dejstvo, da ima tehnostruktura ob vseh satelitih in računalnikih tudi svoje šibke točke, tako da po enem letu domnevnega načrtovalca napada na demokratični svet Osama bin Ladna in talibanskega duhovnega vodje Mullah Omarja niso našli, naš spet ne sme presenetiti. V srednji Aziji, od gorovja Tjen Šan na jug do Pakistana so velika in prostrana gorovja. Strojčki in telefončki vendarle še ne zmorejo vsega. Treba je stopiti med skalovje, tam pa nismo vedno v prednosti. Kako so fantje Osame bin Ladna zmogli opraviti tak podvig, ostaja skrivnost. Toda tudi to je znan topos, ki ga poznamo iz literarnih, mitičnih in zdaj – kot vidimo – tudi realnih zgodb. V jedru zapleta in razpleta tiči skrivnost, ki je bralec po inerciji ne želi razvozlati. Abeceda dobre detektivke. Ali drugače povedano: vsega se ne sme razvidno opisati. Iz dvoumnosti raste domišljija.

Nekaj pa me, iskreno rečeno, preseneča: včasih sem mislil, da je mogoče napisati fiktivni roman, ki s svojo naracijo zapelje dobro pest bralcev. Fiktivna zgodba ima nanje lahko tudi realne učinke. Vendar gre za dobro pest bralcev. Seveda, obstajajo besedila, ki so ob primerni interpretaciji imela neprimerno širši, skoraj globalni učinek. Eno takih je bil Marxov *Komunistični manifest*. Toda da se lahko dogodek, realen in tragičen, pa elegantno posnet in posredovan v svet, spremeni v tako drastičen spoj virtualnega in realnega ter pretrese ali očara milijarde ljudi po svetu, tega si nisem

predstavljal. Najbrž niti Osama bin Laden v afganistanskih votlinah in njegovi preživeli fantje ne. Spomnil pa sem se Bartola in njegovega *Alamuta*, ki nam je ponudil natančno formo takih podvigov. Z dvoumnostjo vred, ki je doslej nismo znali interpretirati, a kot vidimo spada zraven.

Jean Baudrillard v knjigi *Popoln zločin (Le crime parfait, Pariz 1995)* oziroma *Televizijski umor realnosti* ocenjuje, kako nove tehnologije vzbujajo občutek, da lahko spremenijo svet, ga izboljšajo in osmislijo. Subjektivnost se lahko umakne oziroma sama postane simulaker, virtualna in perfektna podoba, vendar brez realne eksistence. Toda ta v svetu simulakrov, izmenjave podob in informacij pravzaprav ni pomembna. Le pomislimo in hitro bomo ugotovili, da živimo in se tudi sami obnašamo, kot da fizična realnost ni pomembna, ampak je virtualni svet, posredovan z mediji, televizijo in informacijami, bolj resničen od realnega sveta. Koga naj volim, kdo na svetu je hudoben, kdo so demokrati, kaj mi koristi, katera hrana je zdrava, kaj družba pričakuje od mene, kakšne ženske so lepe, kako priti do užitka; da, tudi to, vsakdanjo eksistenco si nazadnje krojim pod pritiskom virtualnega sveta, če ne drugače zato, ker so to vzpostavljeni kriteriji samoumevne eksistence.

Baudrillard, ki izhaja iz novoveškega filozofskega stališča, temelječega na razcepu med subjektom in svetom, zaradi česar je človek poklican k nalogi, da zapolni in osmisli svoje bivanje in s tem podeli smisel tudi samemu svetu, provokativno trdi, da nov virtualni trend podira to ravnotežje med subjektom in svetom oziroma med voljo in iluzijo. Virtualni svet (mediji, splet) namreč podira najosnovnejšo človeško transcendenčno lastnost, domišljijo in drugost, saj je le goli simulaker, umetni tehniški nadomestek drugosti. Gre za nadomestek, ki je predelan, znanstveno ali pragmatično nadzorovan, natančno doziran, torej pravo nasprotje odprte in ironične človeške igre sveta, kjer lahko prijateljci rečem: "Joj, kako si danes lepo urejena!", pa ona sumi in jaz vem, da se norčujem, ker je zjutraj slabo vstala. Samo človek zna govoriti resnico tako, da laže. Zna v dobesedni pomen prestaviti povsem nasprotno, norčavo vsebino. Samo človek zna varati tako, da govori strogo nekaj drugega. Računalnik tega ne zmore. Tudi živalska signaletika tega, razen izjemo, ne počne. Toda igra sveta je vendarle temeljno obeležena s to igrivo dvoumnostjo, ki človeku od nekdanj odpira tisti drugi prostor domišljije, pričakovanja, simbola, doživetja in

upanja. Baudrillard pravi, naj bi virtualni svet ta prostor nadomestil in ukinil. Z novimi tehnologijami naj bi svet postal dostopnejši, uporabnejši in na znanstveni podlagi popolnejši. A hkrati manj človeški. Skratka, nova tehnologija ruši staro ravnotežje med fenomenološko percepcijo sveta, iluzijo in podeljevanjem smisla. Virtualno v sebi nosi nihilistično razsežnost, saj izničuje moduse podeljevanja smisla. Nazoren primer te razsežnosti se zdi televizijski svet MTV, ki ga, zanimivo, najstniki radi gledajo, pri odraslem gledalcu, vsaj pri meni, pa že v prvih sekundah sproži nezavedni odpor. Virtualna realnost je pač zgolj simulaker, tehnološko natančno izdelan, a brez ironične igre sveta, zato je nečloveška, brez zmage in poraženca, brez ljubezni in bolečine, onstran dobrega in zlega. Baudrillard trdi, da se v tem kaže sklepni korak volje do moči, ki je pripeljal do skrajne posledice. Je ta zločin, da bi presegli objektivno realnost, na kratko rečeno telesnost, in dosegli fiktivno, virtualno vsemogočnost, lahko popoln? Tega še ne vemo. Morda je. Baudrillard navede dva odgovora: ali smo pred uničenjem vsakršne iluzije o svetu, kar pomeni konec umetnosti, kot smo je bili vajeni, konec njenega upanja in domišljijjskih prostorov, ki naj bi jih nadomestila virtualna tehnologija.

Obstaja pa tudi možnost razmaha ironične narave vseh znanosti in nasploh vsakršnega spoznanja, preko katere bi se odprta in ironična ali z lihimi števili simbolizirana nepredvidljiva narava sveta nadaljevala. In z njo tudi prostor onkrajnosti in domišljije. Baudrillard meni, da danes ni moč reči, v katero smer bo šel svet.

Nova geografija mrež nas uvaja v kategorije, ki postajajo odločujoče, a jih filozofska in sociološka misel zaenkrat še ne znata primerno razložiti. Dva temeljna modela sta princip homogenizacije in livelizacije. Homogenizacija zahteva poenotenje predvsem finančnih, gospodarskih, posledično tudi političnih in ideoloških načel. Vzporedno s tem se razvija na prvi pogled manj pomembna, zato pa tudi neprimerno manj konfliktna, a strateško pomembna homogenizacija primarnih življenjskih prvin, kot so prehrana, estetski stili, želje, modeli komunikacije (lep primer vsiljevanja tega modela z vso ošibitvijo ali kar pomanjkanjem posredovanja individualnega smisla in nepredvidljive ironije sta televizijska programa POP Tv in Kanal A). Gre za posredovanje načina uživanja ter trošenja dobrin in želja. To področje pa je tisto, ki neposredno zadeva umetnost, manjše in regionalne narodne kulture pa še posebej, zato bi morali biti toliko bolj pozorni. Kdor občasno spremlja tuj dnevni ali revialni tisk, je gotovo opazil, kako smo v Evropi malone vsi za odprto tržišče in skupna pravila, pa tudi, kako se Francozi in Italijani kritično zoperstavljajo bruseljskim direktivam, ko gre za bogato pluralnost regionalnih posebnosti, od oblačenja do vina in olivnega olja. Na "vrhu" bi radi, da bi vsi pili Cabernet-Sauvignon, ki ima podoben okus in je seveda izdelan po pravilih, pri nas z nalepko iz Vipave, v Makedoniji pa kleti v Kavadarcih. Prepričani smo, da uživamo pristno lokalno sorto, dejansko pa to črno vino obvladuje ameriška korporacija, grozde vina, ki ga pijem v Lombardiji, pa so pridelali v Argentini ali Novi Zelandiji. Homogenizacija pomeni poenoten način produkcije, usklajen in nadzorovan način uporabe in trošenja, temu odgovarjajoč soroden horizont načina življenja in posledično vsaj do neke mere predvidljiv način mišljenja.

Drugi princip je tako imenovana livelizacija, kar lahko z drugimi besedami označimo kot načelo horizontale. Gre za temeljni princip sodobne globalizacije. Sama narava spleta oziroma mreže je taka, da implicitno spodbija in onemogoča vsak poskus vertikalne hierarhizacije. Vse človeške izbire, vrednotenja, eksistenčni modusi, stili, konfesije, resnice, užitki

se postavljajo na horizontalni ravnini. Eno je z drugim zamenljivo. To načelo je najbrž izraz poskusa, da bi strukturno onemogočili vzpostavitev trde vertikalne hierarhije, ki je v zgodovini in tudi v dvajsetem stoletju privedla do konfliktnih situacij in vojn. V sodobni globalni mreži je brez strožjih selektivnih kriterijev vse enako dostopno. Edini kriterij je plačilno blago, uporaba in trošenje. Religiozne vsebine, oris Nikolaja Kopernika, jedilnik, sesutje stolpnic v New Yorku ali gola pornografska dekleta so dostopni na isti ravnini. Umberto Eco je pred časom izrazil mnenje, da bi bilo treba oblikovati selektivni kriterij pred vstopom v mrežo oziroma pogojno rečeno varovalni in hkrati vzpostavitven dejavnik, ki bi bil eksteren glede na splet. Dvignili so se ogorčeni glasovi in zavpili: vade retro, Eco!

Vseeno ne moremo mimo ugotovitve, da ukinitve vsakršnih delitev in meja posredno vso eksistenco izenačuje na ravnino brez ciljne naravnosti in jo s tem siromaši ter dela minljivo in profano.

Umetnost, poezija morda še najizraziteje, stremi k vertikali, življenje presoja tako, da se dotika bistvenega in tistega, kar se zasvetli enkratno in eksistenco osmišlja. Globalna kultura in umetnost se najizraziteje razlikujeta v tistem, kar obe sferi vzpostavlja: v njenem predmetu. Za globalno kulturo je pomembno samo tisto, kar se da uporabiti in trošiti. Tudi glas, informacija, slika, zveza so pomembni, če jih lahko trošim. Umetnost se scela dogaja na drugem bregu. Njeno bistvo ni nikoli uporabnost in trošenje, ampak nagovor in slutnja tistega, česar ni mogoče vnovčiti in reducirati na menjalno vrednost. Umetnost se dogaja in nagovarja izven časa, predpostavlja osebnega drugega, ki se mu reče "ti" in stremi k večnosti. Tuj ji je sleherni dogmatizem, pa tudi vsakršna samoumevnost, zato se vedno znajde v vlogi odpiranja in širjenja prostora možnega.

Ob povedanem bi lahko pomislili tudi na prihodnost, ki nas morda čaka kot slovenske ljudi. Zdi se, kot bi se samozadovoljni s preobiljem pridobljenega izogibali resnejšemu razmisleku o kolektivni narodni perspektivi. Najbrž nas je liberalna paradigma nezavedno ustavila in nam vsilila pomislek, češ saj danes ni primerno postavljati takih vprašanj. Kljub temu bi bilo prav pomisliti, da identiteta ni nič spontanega, nič samoumevnega, niti ni "naravna" vrednota, kot niso ali bodo to čedalje manj nacionalnost, religija (konfesija) ali zgodovinski spomin.

Identiteta, torej istovetenje z nekaterimi vrednotami, privzem neke kulturne in duhovne geografije, ni nič vnaprej danega. Ni predeterminirano, ampak plod izbire in osebnega prevzema. Predpostavlja odločitev, da sebe istovetim s prevzetimi vrednotami in se v njih prepoznam. Na tej podlagi gradim določeno podobo o sebi, o drugih in o svetu. Identiteta ni nekaj, kar že obstaja in jo moram le odkriti, ampak se oblikuje vedno znova glede na zgodovinski čas in potrebe. Izostri se, ko nastopi nujnost, da samega sebe definiram (individualno, kolektivno) ali pa zanikam nekatere izbire in se preselim. Identiteto ustvarim.

Za to pa potrebujem samozaupanje, zgodovinski spomin in domišljijo.

SODOBNOST

revija za književnost in kulturo

Letnik 66, številka 10, 2002

Izdajatelj

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1512 LJUBLJANA

Naslov uredništva

SODOBNOST
Hribarjevo nabrežje 13
1512 LJUBLJANA
Telefon 01 200 41 02
sodobnost@cankarjeva-z.si

Naročila in reklamacije

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1512 LJUBLJANA
Telefon 01 230 26 95, 080 11 08

Tisk

TISKARNA LJUBLJANA d.d.
ISSN 0038-0482

Oblikovanje ovitka

Jani Bavčer, ARSENAL,
sodelavec Matej Pajnič

Računalniški prelom
Janez Turk

Glavni urednik
EVALD FLISAR

Uredništvo
Sandra Baumgartner
Igor Bratož
Meta Kušar
Miloš Mikeln
Igor Škamperle
Milan Vincetič
France Vurnik
Ciril Zlobec

Lektorica in tajnica
uredništva
Metka Peserl
metka.peserl@volja.net

Glavni urednik sprejema
sodelavce vsak ponedeljek
od 11. do 13. ure
v pisarni uredništva,
Hribarjevo nabrežje 13.

Sodelavce prosimo,
da prispevkom obvezno
priložijo disketo.

Nenaročenih prispevkov
ne vračamo.

Letna naročnina
z 20 % popustom
za redne naročnike
9800 SIT.

Cena te številke
v prosti prodaji
1500 SIT.

Cena za naročnike
v tujini USD 125
ali protivrednost
v drugi valuti.

Revija izhaja
ob finančni pomoči
Ministrstva za kulturo
Republike Slovenije
in sponzorjev.

Stališča avtorjev
niso zmeraj tudi
stališča glavnega
urednika ali članov
uredništva.